

En dag med Niels og Marie

Målgruppe: 5-8 årige børn ifølge med pædagog/lærer.

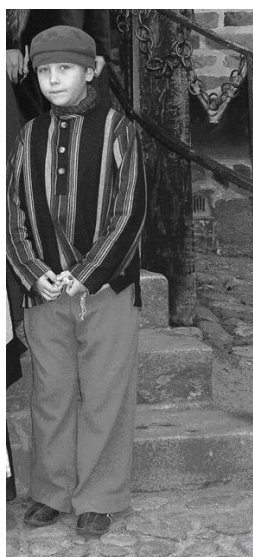
Materialet består af:

- Vejledning til pædagogen/læreren med fortællingen, som skal fortælles/læses op for børnene undervejs på turen rundt i Den Gamle By, og forslag til hvad, man kan lave efter museumsbesøget.

Det er vigtigt at pædagogen/læreren har læst den igennem på forhånd for at vide hvor man skal stoppe op på turen, forberede hvilke emner, man vil tage op med børnene, og i det hele taget kende indholdet.

- En planche med billeder af Niels og Marie, som medbringes til Den Gamle By og vises til børnene ved fortællingens start. Bruges sidenhen, når børnene skal farvelægge tegningerne af Niels og Marie.
- Aktivitetsark, som bruges i institutionen/skolen efter museumsbesøget.
- Planche med billeder fra Den Gamle By, som bruges efter turen til at mindes og gennemgå oplevelserne og historien om Niels og Marie samt som inspiration til børnenes tegninger (se afsnittet "Hvad kan vi lave bagefter" i materialet).
- **HUSK** at alle besøg af institutioner og skoleklasser skal tilmeldes på forhånd. Læs mere her: <https://www.dengamleby.dk/undervisning/information-om-tilmelding/>

God fornøjelse!

En dag med Niels og Marie

En fortælling fra 1864 for 5-8 årige børn ifølge med en pædagog/lærer

- *Pædagogen/læreren fortæller eller læser fortællingen for børnene.*
- *Efter hvert tekststykke er der spørgsmål, opgaver eller samtalepunkter, som gennemgås med børnene. Dette fremhæves med fede typer samt dette tegn:*
➤
- *Vejledning til pædagogen/læreren er indrykket og fremhævet med kursiv.*
- *Facts om huse og forhold i 1864 er ligeledes i kursiv og yderligere indrammet i faktabokse. Disse facts kan efter behov og samtals drejning drages ind i samtalen med børnene.*

*Turen starter for enden af gaden Navnløs ved den øverste ende af Vestergade.
Start med at fortælle børnene denne forhistorie:*

Nu skal I høre en historie om Niels og Marie.

Vis børnene planchen med billederne af Niels og Marie.

Fortællingen:

Niels og Marie var børn, der levede i 1864, som er cirka 150 år siden. I går nu ind i en by (Den Gamle By), der ser ud som en by ville have set ud dengang.

Niels og Marie er begge to syv år.

- **Forestil jer at Niels kommer gående hen ad gaden Navnløs og hen imod det sted, hvor I står.**

Niels' far er daglejer, og de bor i et lille hus i udkanten af byen, Niels, hans far og mor, hans storesøster på ni år og fire små søskende. Niels' far tjener ikke så mange penge som daglejer, så både Niels og hans storesøster har arbejde ude i byen for at tjene penge til familien.

- **Har I arbejde ude i byen? Hvorfor ikke? Kan I så få mad nok?**

I midten af 1800tallet var det meget almindeligt at børn havde arbejde lige så snart de var store nok til at lave noget. For pigernes vedkommende var det ofte husarbejde derhjemme, det vil sige de hjalp deres mor med madlavning, husarbejde og med at passe de mindre søskende, men de kunne også hjælpe til andre steder. Drengene hjalp ofte deres far på hans arbejde, fik arbejde på de forskellige værksteder i byen, hos købmændene eller gik ærinder for folk.

Lad os følges med Niels ned til hans arbejdsplads.

Gå ned ad Vestergade til Renæssancegården, den gule bindingsværksgård på venstre hånd. Her skal I gå ind ad porten til gårdspladsen. Inde i hjørnet til venstre finder I indgangen til tømrerens, snedkerens og malerens værksteder.

Her arbejder Niels hos tømreren. (Værkstedet til venstre i gangen).

Niels ser sig omkring for at se om der noget, han skal lave. Hans arbejde er at rydde op, feje og gå ærinder for tømreren og svendene på værkstedet.

Niels drømmer om gang at blive tømrer. Han ser på alt værktøjet og prøver, om han kan huske hvad det hedder.

- **Nu skal I hjælpe Niels med at kende værktøjet. Hvilket værktøj bruger man på et tømrerværksted?**
(Svar: Sav, hammer, høvle, økser, stemmejern med videre).

Niels leger, at han bruger værktøjet.

- **Nu leger vi også, at vi bruger værktøjet. Vis hvordan man høvler (i luften) – hamrer søm i – hugger med en økse – saver alene – saver to sammen.**
(Til det sidste, at save to sammen, er det yderst relevant at inddrage den gamle arbejdssang "Save, save brænde":
"Save, save brænde, vi er raske svende.
Hver må trække rask til sig, du til dig og jeg til mig.
Sådan skal det være, sådan skal det være".

Efter lidt tid går Niels i gang med sit arbejde. Først skal han feje i værkstedet. Så skal han rydde op i værktøjet, og til sidst skal han samle en kurv høvlspåner, som han skal aflevere ovre hos skomageren. Der bruger man dem til at tænde op i ildstedet med. Vi lader Niels arbejde i fred.

Gå gennem porten og ud på gaden igen.

Nu kommer Niels ud med den kurv høvlspåner, som han skal aflevere hos skomageren. Han ser op og ned ad gaden. Hvor er det nu skomageren bor?

- **Skiltene ovenover dørene viser hvilken håndværker, der bor i de forskellige huse. En laver lys, en laver tønder og så videre.**
- **Hvad laver en skomager?**
- **Kan I finde skomagerens skilt? Hvad forestiller det?**
(Svar: Et blå skilt med en gylden støvle ovenpå).

Helt op til slutningen af 1800tallet var det almindeligt med skilte, der viste hvilke produkter, der blev fremstillet – eller redskaberne, der blev brugt, som i skrædderens tilfælde – i stedet for at skrive det med bogstaver. Da ikke alle mennesker kunne læse (og håndværkerne for den sags skyld måske heller ikke kunne skrive) var det en ganske praktisk ting.

Skiltene oppe fra indgangen ned langs højre side af gaden viser at her bor:

1. *En lysestøber (en krans med lys)*
2. *En bødker (en tønde og en balje)*
3. *En skomager (en støvle)*
4. *En tobakshandler (tre (forgylde) ruller tobak – tilsvarende ruller tobak kan ses i butiksvinduet, hvoraf man skar den mængde tobak, kunden ønskede at købe)*
5. *En skrædder (en saks)*

Niels finder det rigtige skilt og går ind og afleverer kurven. Hvis han er heldig, får han nok en fedtemad af skomagermadammen.

Så fortsætter han ned ad gaden og over broen til Algade. Han skal finde hattemageren og give ham en besked fra tømreren.

- **Nu skal I kigge efter skilte igen. Kan I finde hattemagerens skilt? Hvad forestiller det?** (Svar: En høj hat).

Gå ned ad gaden og over broen. Hattemagerens hus er det første hus på højre hånd i Algade efter broen.

- **Kender I nogen, der går med høj hat? Har I set nogen med en høj hat på? Hvor/hvem?**

Den høje hat kom på mode i starten af 1800tallet i de finere kredse. Jurister, diplomater og embedsmænd af alle slags gik med høj hat og frakke, når de var ude, samt andre fra højere samfundslag (jf. H.C. Andersen).

Håndværkere og andre i de arbejdende samfundslag ("jævne folk") bar kasket.

Håndværkermestre kunne dog gå med høj hat, når de skulle i byen.

Niels går ind i hattemagerens butik. Hattemageren er der ikke. Niels ser på de mange fine, høje hatte og giver sig til at tælle, hvor mange, der er.

Der går et stykke tid, og hattemageren kommer stadig ikke. Niels bliver lidt urolig, for han skal snart i skole, og han må ikke komme for sent.

Pludselig kommer Marie, hattemagerens datter, ind i butikken. Marie og Niels kender godt hinanden. De har tit leget sammen og nu går de i skole sammen. Marie er også syv år. Niels spørger, hvor hendes far er, da han skal give ham en besked fra tømreren. Han viser et brev, han har med.

"Han er ikke hjemme lige nu", siger Marie. "Du kan bare lægge brevet på disken. Og så må vi hellere se at komme af sted til skolen!".

Niels og Marie går ud ad døren og skynder sig hen ad Aagade. Niels vil gerne stoppe op for at kigge på ænderne, men Marie siger, at de ikke har tid. Lad os følge med dem til skole.

Gå ud ad hattemagerens dør og til venstre over broen igen. Gå hen ad gaden langs med vandet, Aagade. Ved Lilletorv lige efter Gæstgivergården skal I til højre og op ad trappen til skolen. Stop op på pladsen foran skolen.

Niels og Marie er lige begyndt at gå i skole, så det hele er nyt og spændende for dem. De kan slet ikke forstå, at nogle af de store børn sukker og synes, det træls at gå i skole. Inden børnene må komme ind i skolen skal de stå på rækker ude foran. Nu skal I forestille jer, at I går i skole sammen med Niels og Marie. Stil op på række med næsen hen mod døren til skolen!

*Afhængigt af børnegruppens størrelse kan børnene dirigeres ind på en eller to rækker, eventuelt en pigerække og en drengerække.
Pædagogen/læreren skal nu spille rollen som den skrappe lærer: Stå foran børnene, se bestemt ud. Lærerne dengang var ikke venlige og smilende, børn skulle opdrages!*

"Goddag børn! Stå så pænt på række. En helt lige række. Må jeg se? Se lige ind i nakken på den foran. Ikke snakke.
Nå, lad mig se om I har rene hænder og negle. Frem med hænderne! Jeg vil ikke have beskidte børn i min skole!"

Gå ned langs rækkerne og se børnenes hænder efter. Hvis børnene har rene hænder, nikker man nådigt til dem – ikke noget med at rose! Hvis børnene har beskidte hænder, får de at vide, at det ser ikke godt ud for en pige/dreng at have beskidte hænder, og at de skal vaskes, når vi andre går ind i klasseværelset.

Pædagogen/læreren går ud af rollen igen:

Så skrap kunne læreren være. Man mente ikke, at en lærer skulle være venlig og rose børnene, for så lærte de ikke at opføre sig ordentligt.

- **Hvorfor skal man have rene hænder i skolen? (Svar: Hvis man har beskidte hænder, bliver papir og bøger også beskidte).**
- **Tror I børnene i 1864 havde mere beskidte hænder end børn har nu? Hvorfor?**

Man havde jo ikke vaskeklummer og indlagt vand før langt op mod år 1900, så man kunne ikke bare gå hen og vaske hænder – især ikke drengene, som arbejdede udendørs og i værksteder og kunne blive ret beskidte. Pigerne arbejdede oftest i køkkenerne, så de havde hænderne mere i vand, men skulle man for eksempel rengøre en gryde, der var blevet sodet godt til af ilden på ildstedet, kunne man nu blive ret beskidt.

Nu vil vi gå ind og se Niels og Maries skole. Der er ingen børn lige nu, men I må være stille, for læreren sover oppe ovenpå, og vi vil ikke vække ham.

*Gå ind i skolen. Skolestuen er til højre og lærerens bolig til venstre. Desuden er lærerens soveværelser ovenpå (hvor man ikke kan komme op!).
Samtal om skolen, for eksempel med udgangspunkt i følgende spørgsmål:*

- **Hvor mange børn gik i skole her? (Svar: Tæl! 8-10 børn pr. bænke).**
- **Hvad lærte de? (Svar: At læse, skrive, regne og synge salmer).**
- **Hvad blev rebet på lærerens bord mon brugt til? (Svar: Det kaldtes tampen og blev brugt til at slå ulydige børn med).**
- **Kender I nogen, der går i skole? Kan de lide det? Hvor mange år er man, når man starter med at gå i skole?**
- **Har I været i en skole/Går I i skole? Ligner den denne her skole?**

Niels og Marie kan godt lide at gå i skole. Det hele er nyt og spændende for dem, og det er rart at skulle noget andet end at arbejde hele tiden.

Da skoledagen er slut, skal Niels tilbage til tømrerværkstedet for at arbejde. Marie skal hjem og hjælpe sin mor med at lave mad og passe de fire små søskende, men først skal hun hen til farveren på Torvet og spørge efter noget stof, som han skulle farve for hendes far. Hun spørger Niels, om han ikke vil gå med hende, da hun er lidt genert over at skulle gå alene ind til farveren for at spørge. Det vil Niels gerne.

Gå ned ad trappen fra skolen til Lilletorv. Fortsæt lige ud henover broen og op til Torvet.

Nu er børnene kommet op på Torvet. "Hvordan kan man kende farverens værksted?", spørger han. "Det er henne ved det sorte flag", svarer Marie, hun har været der mange gange før. Niels ser sig omkring.

- **Kan I hjælpe Niels og Marie med at finde det sorte flag?**

Gå hen til farverens værksted og gå indenfor.

Børnene går indenfor. Inde i butikken er farveren ved at ekspedere en kunde. De snakker og snakker. Imens ser Niels og Marie sig omkring.

- **Hvad laver en farver?**
(Farver: person der erhvervsmæssigt farver garn, tøj m.m.)
- **Findes der også farvere nu til dags?**
(Svar: Nej det foregår på store farverier=fabrikker).

Ude fra baggården kommer store Thomas ind i farveriet. Store Thomas er en stor dreng, som Niels og Marie var lidt bange for, da han stadig gik i skole. Nu er han 14 år og i lære som farver. Han kommer hen til dem og spørger, hvad de skal. Marie fortæller ham det. "Du kan sige til din far, at stoffet er farvet. Det hænger til tørre lige nu. Jeg vil tro det er klar i morgen", siger store Thomas.

Niels og Marie smutter udenfor igen.

De fortsætter ned ad Algade. Inde fra Bagerens butik dufter der dejligt. "Uhm", siger de begge to og stopper op og kigger ind ad bagerens vindue.

- **Kig hen ad gaden (Algade). Hvordan kan man se, hvor bageren er?**
(Svar: Der hænger et skilt med en stor gylden kringle over butikken).
- **Gå hen og kig ind ad bagerens vindue. Hvilke ting kan man købe hos bageren?**
- **Handler I somme tider hos en bager? Hvad køber I der?**
- **Hvor køber I brød?**

Den rare dame i bagerbutikken får øje på Niels og Marie. Hun kommer hen i døren og giver dem hver en vaniljekrans. Niels tager kasketten af og bukker, og Marie nejer og siger tak.

- **Kan I bukke og neje? Prøv det. Må vi se om I kan gøre det ordentligt.**
- **Plejer I at bukke og neje, når I siger tak for noget? Hvad gør I?**

Nu fortsætter de to børn hen ad Algade. Ved Hattemagerens hus siger Marie: "Farvel, vi ses i morgen!", og så smutter hun ind gennem porten om til gården for at hjælpe sin mor i køkkenet.

Niels fortsætter hen til tømrerværkstedet, hvor han har nok at lave indtil det er aftenmadstid.

Så skynder han sig hjem til sin familie. De får havregrød og rugbrød med spegesild (=saltet sild) til aftenmad.

Da det begynder at blive mørkt, kravler Niels ned i sengen, hvor hans to små brødre på 2 og 5 år allerede sover trygt.

Hans mor tænder et voksllys og sætter sig til at stoppe drengenes strømper.

Niels putter sig og falder snart i søvn.

Hvad kan vi lave bagefter?

Efter museumsbesøget kan man arbejde videre med oplevelserne fra Den Gamle By ud fra følgende forslag:

- Lad børnene tegne og farvelægge på aktivitetsarkene. Det kræver en voksen, der hjælper børnene med at forstå opgaverne og snakker tingene igennem med dem. Det er en måde at reflektere over oplevelserne på.
- Snak med børnene om Niels og Maries dag. Tag eventuelt fortællingen til hjælp. Lad børnene enkeltvis eller to og to tegne nogle episoder fra Niels og Maries dag på store stykker papir. Sæt til sidst billederne sammen til en billedserie.
- Leg/dramatisér episoder fra Niels og Maries dag eller eventuelt hele dagen ifølge oplevelserne og fortællingen. Det kan foregå som en fælles leg, hvor alle er med til det hele eller i grupper, hvor hver gruppe skal dramatisere en episode. Episoderne kan så sættes sammen til et helt teaterstykke: "En dag med Niels og Marie".
Det er vigtigt at pædagogen/læreren er med hele vejen og hjælper børnene med at finde ud, hvordan man kan vise handlingerne, så andre kan forstå, hvad der foregår. Brug skole-episoden fra turen som eksempel. Den kan bruges, som den er, og indgå i helheden.

En lille ekstra historie om kronen over kringlen på bagernes skilt – til at fortælle på stedet eller hjemme på skolen:

Kronen over Kringlen

Den lukkede krone, som den man ser på bagernes skilt, er et meget beskyttet symbol, og må kun bruges i helt særlige tilfælde herhjemme, hvor den er et kongeligt symbol. Her må den kun bruges af kongehuset, staten og statslige institutioner samt Kgl. Hofleverandører.

Men bagerne må! Hvorfor? Jo, fordi deres krone ikke er en kongekrone – men en kejserkrone.

Historien går tilbage til den tid, da tyrkerne hærgede Europa. Den østrigske hovedstad Wien var fra 1500-tallet et bolværk mod de fremtrængende tyrkere. Og både i 1529 og i 1683 var byen udsat for langvarige belejringer af de tyrkiske tropper.

1)

Men bagere er jo flinke mennesker, og de hjalp byens befolkning med at få brød under den lange belejring ved at tære på deres lagre af mel, som de havde gemt i underjordiske gange, og således holdt de ud.

2)

En anden forklaring kendes også:

En morgenduelig bagersvend – bagere er jo tidligt oppe – der en meget tidlig morgen opdagede, at tyrkerne var ved at bryde igennem bymuren – fik alarmeret forsvarets soldater. Og de holdt ud i to måneder til undsætningen kom.

Da den polske konge Johan Sobiesky i 1683 fik hævet belejringen af Wien, mente kejser Leopold den Første, den egentlige grundlægger af det østrig-ungarske monarki, at Wiener-bagerens tapre indsats skulle belønnes med ret til for evigt at forsyne deres bomærke, kringlen, med en krone.

Hvilken forklaring tror I på???

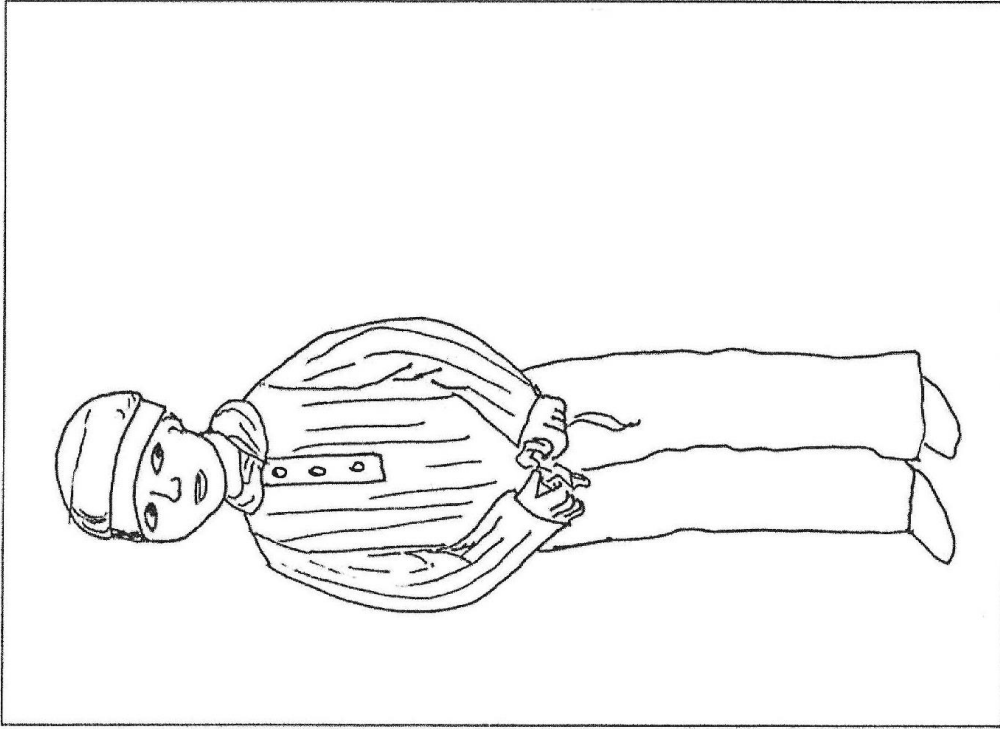
Hvad har det så med de danske bagere at gøre?

Det var tidligere almindeligt, at håndværkere drog på valsen, for at rejse omkring og blive dygtigere, inden de kunne blive optaget i et bagerlaug. Bagerne fra Wien havde et godt ry og nogle af dem slog sig ned i København. De medbragte deres skilt, som efterhånden blev almindeligt brugt også af de danske bagere. De danske bagere tog ved lære af wienerbagerne, og en af traditionerne, som de østrigske bagere medbragte til Danmark, var lamineringsteknikken, der kom fra Wien. Den var ny for danskerne, og derfor blev det danske navn "Wienerbrød", og navnet bruges i stor udstrækning i Nordeuropa. På dette tidspunkt blev meget bagværk navngivet med eksotiske navne i Danmark.

Planche

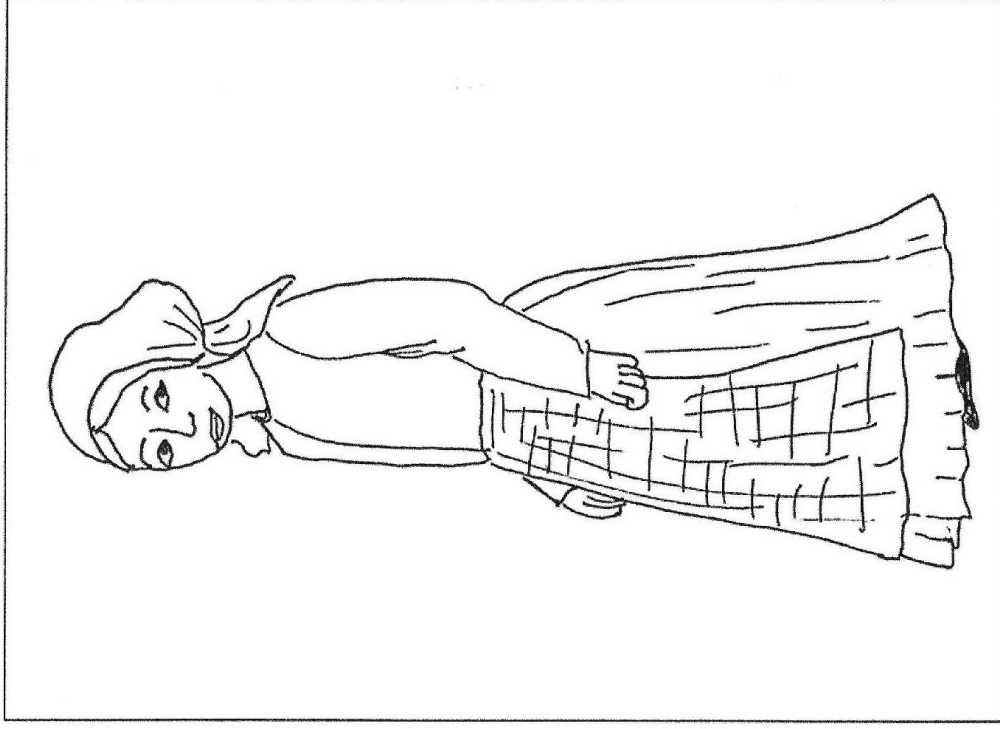

AKTIVITETSARK 1

NIELS

Farvelæg tegningerne af Niels og Marie.

MARIE

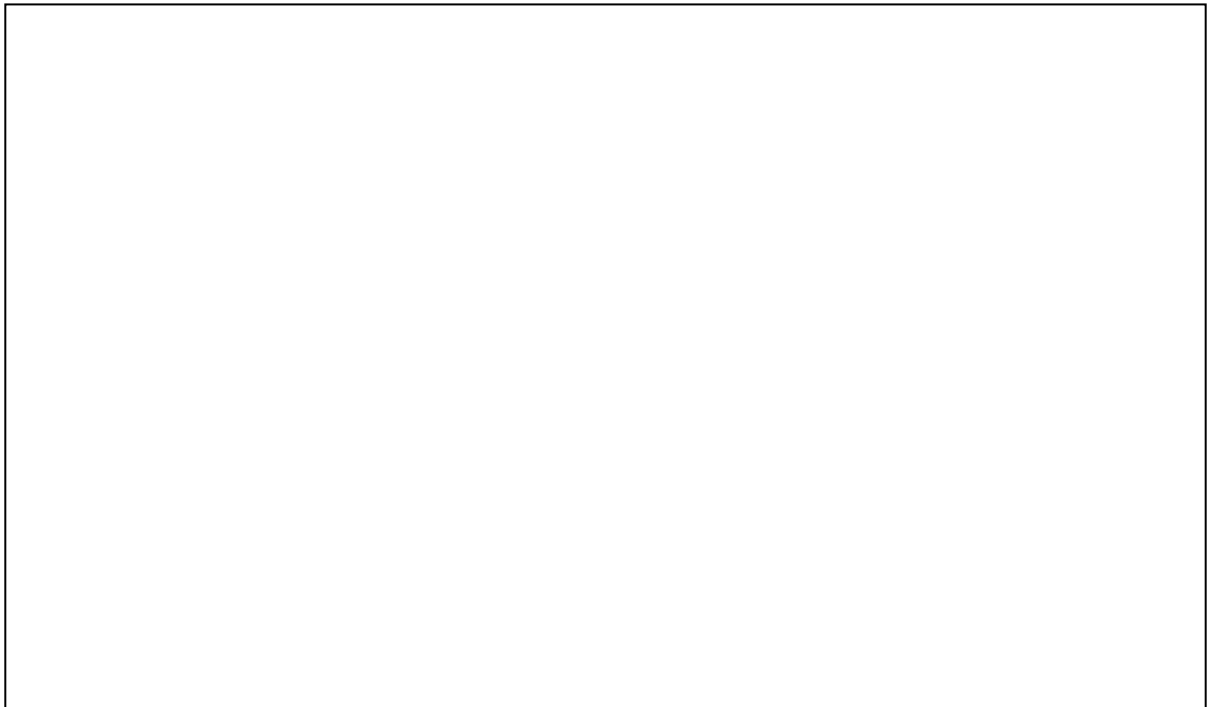
Kender du nogen, der hedder Niels og Marie?

Her er et billede af skolestuen.

Hvor tror du Niels og Marie
sidder?
Tegn dem, der hvor du tror,
deres plads er.

I den sidste firkant skal du tegne noget fra historien om
Niels og Marie eller noget, du så i Den Gamle By.

Billeder fra Den Gamle By

